

KLASICISMUS (NEOKLASICISMUS)

Úvod:

- vzor v antice a renesanci
- název neoklasicismus (v zahraničí) vs. klasicismus (u nás)
- reakce na rokoko - odpor k teatralnosti, zdobnosti, dekorativismu a odklonu od symetrie
- idea revoluce, republiky, demokracie a nového společenského postoje k nacionalismu
- vědecké výzkumy antického umění a to římského i řeckého
- architekti cestují za památkami antiky (Řím, Řecko)
- Piranesi, R.Pococke, J. Stuart, Le Roy** - kreslily antické památky, oblíbeni
- J. J. Winkelmann: Dějiny antického umění**
- vznikají první školy architektury ve Francii (Akademie a Polytechnika)

První projevy klasicismu:

- C. Perrault:** barokní architekt, byl ale lékařem, přichází se zdvojenými volnými sloupy, *Louvre*
- J. M. Mansart:** *kostel Invalidů* (inspirace sv. Petrem, barokní principy), *kaple ve Versailles* (fádní půdorys, důležitá inspirace pro budoucnost, odvolání na římskou antickou arch.)

Francie:

- J. A. Gabriel:** *Malý Trianon* (výrazný vliv antické arch., volné sloupy na zahradní fasádě), *Ministerstvo námořnictva* (bez dekoru, odvozeno z průčelí Louvru ale jednotlivé sloupy), *Opera ve Versailles* (průběžné galerie jako novinka doby)
- R. Mique:** pronikání venkovského vlivu do šlechtických staveb, *Mlýn královny v Trianonu* (stavba určená pro hry šlechticů-na pastevece, děvečku apod.)
- J. G. Soufflot:** z Burgundska, studoval v Římě, studoval antickou architekturu, *Pařížský Pantheon* (vliv Bramanteho, motiv volných sloupů v jednotném rytmu, obvod prolomen okny, tradiční vnitřní dispozice)
- M. J. Peyre:** obracel se pouze k římské antice, pobýval v Římě, oblíbil si římské termy a Hadriánovu vilu, tvoří idealizované projekty, *projekt Akademické budovy, návrh na Hotel de Condé v Paříži* (nerealizováno, antikizující, sloupová architektura)

tzv. **revoluční architekti:** nemají s VFR nic společného, sloužili šlechtě, mají spíše revoluční myšlenky, tzv. **mluvící architektura** (pozná se hned, k čemu stavba slouží), odklon od antropomorfismu, rozmanitost, pravidelnost a symetrie, monumentalita, krása ve velikosti

- E. L. Boullée:** autor eseje o arch. vydané posmrtně, *návrh Metropole, návrh Národní knihovny, Newtonův kenotaf* (oslava vědeckého poznání, sklon k racionalismu, oslava I. Newtona), *hotel Brunoy* (jediné zachované)
- C. N. Ledoux:** studoval na soukromé škole architektury, ilustroval Diderotovu encyklopedii, profesor na Akademii, stavěl pro šlechtu, *zámek Benouville u Caen* (antikizující, jinak běžný fr. zámek), *Chaux v Arc-de-Senans* (ideální město jenž bylo ale částečně realizováno, vliv paladiánské architektury-některé stavby, *dům ředitele*-sloupy přepásány kvádry, antikizující vstupní portikus), *Dům strážného vody* (symbolická stavba, zahradní stavba), *Celnice* (stavby celního pásu kolem Paříže, 4 se zachovaly), *návrh Domu učence*

období císařství:

- J. N. L. Durand:** student Akademie, učitel na Polytechnice, autor typologických knih (vliv Palladia, tvorba architektury na základě čtvercových rastrů a jednoduchých poměrů, vliv antiky)
- J. B. Rondelete:** rozvoj technické stránky výstavby, statické výpočty, výpočty stavebních nákladů (oboje nabralo na vážnosti se zavedením metrické soustavy)
- J. F. T. Chalgrin:** starší generace, navazuje na Mansarta, *Triumfální oblouk v Paříži* (oslava VFR, monumentální)
- P. F. Fontaine a C. Percier:** ovlivnili urbanismus Paříže-široké bulváry a obytné domy s pochozími balkony a loubím v přízemí, kryté pasáže, *pohřební památník vládce velkého impéria* (vliv tzv. revolučních architektů, monumentální), (**P. F. Fontaine:** v emigraci-v Anglii-pracoval na užitém umění (závěsy, tapety, nádobí, ...), po návratu pracoval pro Napoleona a později i jako vrchní císařský architekt Francie)
- B. Vignon:** *kostel sv. Máří Magdalény* (kopie římského chrámu, uvnitř řešeno raně barokně, zvětšeno proti inspiracím)

Anglie: šlechta vzdělaná, kulturní, široký zájem o architekturu

předchůdci:

- I. Jones:** ...
- C. Wren:** ...
- J. Gibbs:** palladiánský styl, poměrové principy, *Kostel sv. Martina v Polích* (celkově antikizující, věž výrazně barokní)

paladiánský styl: barokní styl odsouzen pro jakousi gotičnost (details, zdobnost), oslava řecké arch., umění i politiky, vyzdvižení republikánské zřízení Benátska

- C. Campbell:** *Vitruvius Britannicus* (literární dílo s většinou vlastních prací paladiánského stylu), *Houghton Hall* (barokní struktura, ústřední je vstupní hala, několik křídel, syrské oblouky, realizováno, zachováno bez významných změn), *Stourhead ve Wiltshire* (struktura barokní, graduje ke středu, prvky paladiánské až antikizující), *Mereworth castle* (napodobenina Paladiovy Villy Rotondy)

-lord Burlington: významný šlechtic, cestoval po Itálii, objevil Palladiovi kresby, skupoval kresby Palladia, stal se největším majitelem Palladiových kreseb, *Chiswick House* (bydlel zde), *Assembly hall v Yorku* (první skutečně klasicistní stavba v Anglii)
-W. Kent: teoretik (studoval okna, řády, ...), dělal zahrady, zahradní stavby (můstky), chrám Svornosti a Vítězství (spíše parkový skanzen než architektura), výzdoby nad krby
-W. Chambers: Skot, snažil se prosadit čínskou arch., nemá rád řeckou antiku a naopak prosazuje římskou, teoretik, *Somerset House* (oblouky, polosloupky, interiéry rokokové, inspirace pro 19. stol., busta Michelangela, ...)
-J. Soane: syn zedníka, vyslán do Itálie (studoval pozdně renesanční a raně barokní autory), *Bank of England* (výrazné vzduté klenby, vliv sv. Pavla v Londýně), *Dulwich Picture Gallery* (režné cihly, barokní hmoty, žádná okna ve stěnách-osvětlení pouze střešními okny)

adam styl:

-R. Adam: protějšek Chamberse, tvoří detaily ve stylu rokoka, *Kredleston Hall v Derbys* (dvě rozličné inspirace-paladiánský motiv+římský triumfální oblouk), *Syon House* (předchází typickému adam styl), dům na *St. James square* (vliv Palladia, Vignoly, jednoduchost, málo dekorací, evokuje 19. století), dům na *20. Portman square* (půvabné schodiště pronikající celou stavbou, zjednodušení dekorace, jednoduchost)

regentský styl: příliv řecké antiky a její významný projev, greek-revival

-Hope: teoretik této doby, vyzdvihuje renesanci, spojuje rokoko a řeckou antiku

-T. Harrison, W. a H. Inwoodové, ...

-J. Nash: rodák z Londýna, stavitelská rodina, začínal na pitoreskní umění (= malebné umění), domy na *Regents Park* (kombinace tradičních prvků-baywindow(-typický anglický prvek), a další anglické gotické prvky, ...), *Camberland Terrace* (iónský řád, výrazně antikizující), *Hospital of St. Cross*

-R. Smirke II: rodák z Londýna, nenáviděl ornament, nové konstrukční principy (litinové nosníky, rozpony přes 10m, betonové základy, vytápěcí a klimatizační systémy), *Lowther Castle* (gotický zámek), *British Museum v Londýně* (vliv antiky, íonský řád-chrám Athény v Prienne),

-C. R. Cockerell: studoval řecké památky (kreslil, zastáncé polychromie, archeologické vykopávky), spojuje rokoko a řeckou antiku, vyzdvihuje ornamenty, *kostel sv. Jiří v Liverpoolu* (různé styly a přesto sjednocená arch.)

-D. Burton: domy na *Regents Park*, *Wellingtonův oblouk* (inspirace římskými triumfálními oblouky ale s chybami, špatně otočená a zbytečně velká socha), *Královský botanický skleník* (nejvýznamnější z výstavby skleníků-populární v této době)

-R. Owen: anglický podnikatel, *Village of Unity* (ideální dělnické město), *New Harmony* (další pokus o ideální dělnické město, např. hromadné stravování)

USA: menší zdobnost, byla to anglická kolonie,

-T. Jefferson: orientoval se na římskou antickou arch. a na Palladia, znal dobře řeckou a čínskou architekturu-byl "in", upřednostňoval základní geometrické tvary, *Capitol státu Virginie v Richmondu* (zřetelné principy z římského chrámu), Univerzita státu Virginie (základní tělesa-válec+kvádr, inspirace římským Pantheonem), *Vlastní vila v Monticellu* (inspirace Palladiem, dispozičně francouzské, kombinace režného o omítaného zdiva)

-B. H. Latrobe: pocházel z Anglie, z komunity Moravských bratří v Anglii-protestant, předchůdci z Moravy, *Bank of Pennsylvania v Philadelphii* (relativně malé měřítko), *katolická katedrála v Baltimoru* (převýšené),

-C. Bulfinch: *New York City Hall* (otevřená dispozice U, francouzské a barokní), *Gore Place* (obrat k barokní dispozici a principům s klasicistními fasádami)

-W. Thornton, B. H. Latrobe, C. Bulfinch: *US Capitol ve Washingtonu DC*

Německo: začíná architektonická žurnalistika-obrat k měšťanstvu (širší vztah k lidu), rozvoj architektonického školství-Akademie a Polytechniky, výmluvnost architektury-pozná se k čemu slouží (propracovanější než fr. mluvící arch.), po porážení Napoleona dochází k vzestupu Pruska-později sjednocení celého Německa-obrovský vliv, užívání různých historických stylů pro určité typy staveb: egyptské (náhrobky), maurské a turecké (zábava a léčení), středověk (tradicionalismus), "rundbogenstil" (obytné stavby), antika (korintské-církevní a knížecí, íonský-???, dórský-opevnění a banky)

předchůdci:

-A. Schlütter: *Berlínský zámek* (klasicistní tendence v barokní době)

starší generace:

-Knobelsdorf

-F. W. von Erdmannsdorf: hodně studoval (matematika, fyzika, historie, filozofie), *zámek Wörlitz* (zámek pro prince, inspirace pro české prostředí-H. Koch, antická sentimentální zahrada- řecké stavby, *Gotický dům*-odvolání na benátskou gotiku, *grotta*-romantická záležitost)

-C. G. Langhans: generačně jako Erdmannsdorf, nebyl v Řecku, znal knihy-inspirace z kreseb, *Belveder berlínského Charlottenburgu* (barokní, působí), *Německá státní opera* (průčelí principem od Knobelsdorfu, hmota je jeho), *Oranžerie v Potsdamu* (inspirace z pozdní římské renesance), *Brandenburger Tor v Berlíně*

-H. Gentz: působil na Akademii, *Mincovna v Berlíně* (zbourána, význam pro české prostředí-dům u Hybernů na Novém městě, barokní hmoty-rizalit a dvě kopule, zvláštní rytmus oken), *výzdoba Viemarského residenčního zámku* (klasicizující poloha)

oblast Pruska (Berlín):

- F. Gilly:** mladší, z rodiny úspěšného stavitele-otec na Akademii, pracoval u starší generace, obracení se k Řecku, publikoval v otcových časopisech, *památník B. Viléma* (řecko-římský chrám, podobný Parthenónu, na umělém pahorku), *návrh na pavilony do berlínského parku*, *návrh na Národní divadlo v Berlíně*, *dům pro tajného radu* (vesnický domek), *Železná hut'*
- K. F. Schinkel:** nejvýznamnější klasicistní architekt Evropy, rodina luteránského pastora-zahynul při zachraňování lidí z hořícího domu v synových 6 letech, spřátelil se s Gillym a žil s ním v bytě, stále na pomezí gotické a řecké inspirace, *návrh památníku královny Louisy von Preussen* (gotická středověká inspirace), *návrh na Železný kříž* (státní vyznamenání), *strážnice v Berlíně*, *divadlo v Berlíně* (antikizující styl), *Staré muzeum v Berlíně* (jedna fasáda inspirována stoou poikilé, kterou nikdo neviděl-nezachovala se, kruhový ústřední sál inspirován římským Pantheonem), *zámecký most* (kombinace kamene a litiny), *Nikolaikirche* (silně antikizující), *Stavební akademie v Berlíně* (vrcholné dílo, inspirace pro budoucnost-např. Loos, jednoduchá záležitost, moderní pojetí, podobné chicagské škole), *Hrad Stolzenfels* (gotizující motivy), *návrh na obchodní dům v Berlíně* (významný zdroj pro moderní stavby, téměř celé prosklené průčelní fasáda)

oblast Bavorska (Mnichov):

- L. von Klenze:** studoval v Berlíně, měl bohatou knihovnu, vztah k umění, obracel se na francouzské architektky, obrací se k řeckým stavbám, *zámek Wehlneiden* (barokní dispozice, kariatidy), *Mnichovská glyptotéka* (měl více návrhů-románský a renesanční-Rafael, Bramante, nakonec byla řecká), *Propyleum v Mnichově* (poměrně dobře pochopená řecká antika), *Soudní palác v Mnichově* (inspirace ranou italskou renesancí-rundbogenstill), *návrh dvorního kostela Všech svatých* (inspirace Bramantem, Benátkami, Byzancí), *Stará pinakotéka* (rastrování dispozice, renesanční inspirace, několik návrhů), *Valhalla u Regensburgu* (vyvrcholení řeckého stylu v Německu, podoba na objednávku bavorského krále, určeno pro hrdiny Německapanovníci, umělci atd.), *Petrohradská ermitáž* (inspirace Olympionem v Agrigentu), *Ruhmehalle* (francouzská dispozice, řecké fasádní řešení), *zámek v Athénách*
- F. von Gärtner:** prosazoval rundbogenstill

Rusko: nejen architekti ruského původu, silný tradicionalismus, málo opravdového klasicismu

- J. Velten:** *kostel v Petrohradě* (spíše novogotický, typická ruská krajka)
- C. Cameron:** *palác v Pavlosku* (spíše barokní a renesanční-Palladio)
- K. I. Rosso:** původem Ital, *budova generálního štábu* (nejvíce ruské, předvádí mocenské pozice Ruska)

Finsko: záhy se stalo součástí Ruska pod silným vlivem Petrohradu

- C. L. Engel:** Němec, *Nikolaikirche v Helsinkách* (výrazně klasicistní), *Budova Senátu v Helsinkách*, *Univerzita v Helsinkách*

Dánsko: rozsáhlé požáry a zničení města Kodaně-nutná obnova

- C. F. Hansen:** přinesl řecký i římský styl do Dánska, *Christianberg* (tradiční řešení, odvozeno z Pantheonu-převádí kruh na čtverec), *Fruekirke* (odvozen z anglické arch., římsko-dórský řád, jedna věž v průčelí, zdroje v Římě i Francii, jednoduché geom. tvary), *Stará radnice a soud* (zdroj v renesanci Itálie)
- G. Bindesboll:** *Thorwaldsenovo muzeum* (megalomanské, inspirace Řeckem ale vyzní spíše římsky)

Itálie: významná inspirace Pantheonem (*kostel v Ghisalbe*, *kostel sv. Františka v Paule*, *Il Cisterlo v Livernu*, ...), krátká tradice

- Muzeum ve Veroně* (vysoký sloupový řád)
- Villa Bellemonte* (paladiánská inspirace)

-**G. B. Piranesi:** kreslil antické památky-dobře to vše znal, *Santa Maria del Priorato* (kombinace antiky, renesance a baroka)

-**G. Piermania:** *Divadlo della Scala*

-**L. Pollack:** *Villa Reala v Miláně* (klasicizující motivy, barokní dispozice, sloupy nad patrem, atiková římsa)

-**L. Cagnola:** *Villa Rotonda* (inspirace kresbami athénských propylej, iónský řád), *Porta Ticinese v Miláně* (připomíná triumfální oblouk ale i průčelí chrámu)

-**G. Jappeli:** *Macello* (= masné krámy, inspirace římskou arch.)

-**A. Antonelli:** *kostel S. Gaudenzio v Novaru* (převýšená věž a kupole)

Španělsko:

-**J. de Villanova:** *Observatoř v Madridu*

-**A. S. La Peregrina:** *Pontevedra* (tradice, barokní dynamismus)

České prostředí:

první projevy klasicismu:

-**A. Haffenecker:** *Zámek Měšice u Prahy* (barokní dispozice a hmoty, zvlněné barokní nadokenní římsy), *Nosticovo divadlo* (první klasicismus u nás, dnes Stavovské, výlučně německé, dnes pozměněno-přepatrování, palladiánské a barokní principy, detaily klasicistní)

-**I. J. N. Palliardi:** *Ledebourský palác v Praze* (přestavba středního rizalitu, pravoúhlé parapety, pravoúhle ubíhající suprafenestra, typické kanelury)

-**M. Hummel:** měl zkušenosti z Vídně, *Lichtenštejnský palác* (přímé římsy nad okny, barokní principy-pasová rustika, různé úrovně říms), *Laudonův pavilon ve Veltrusech* (parková stavba, inspirace Palladiem), *Chrámek přátel a venkova* (inspirace Bramantem a antikou)

-**J. A. Giesel:** saský dvorní architekt, *zámecké divadlo v Teplicích* (komplexně klasicistní, římská inspirace), *zámek Teplice* (méně povedené)

-**C. F. Schuricht:** saský architekt, *zámek Kačina* (anglické vzory-paladiánský styl, vypracoval základní plány, dokončovali jiní)

-**A. Arche:** dokončení *zámku Kačina*

-*průčelí Filozofického sálu kanonie Premonstrátů na Strahově* (převaha barokních detailů-lukovitý štít, nad klasicizujícími)

nejvýznamnější architekti:

-**G. Fischer:** *Celnice u Hyberně, urbanistický koncept Karlína, Kostel sv. Kříže na Národní třídě* (klasicistní exteriér, barokní interiér, připojeno gymnázium)

-**J. P. Joendl:** byl i teoretik-psal knihy a učebnice (vypracoval první učebnice pro architektky), pracoval na České polytechnice, množství malých zahradních architektúr, *návrh egyptského můstku do zahrady ve Veltrusech* (inspirace z Napoleonových výzkumů v Egyptě), *přestavba zámku Hrubý Rohozec* (věž), *návrhy a práce na zámku Kačina* (navázal na Schurichta)

-**V. Kulhánek:** *Rohanský palác* (dnes MŠMT, projekt byl Rohanům vnučen úřady), *Klárův ústav slepců, Zemské stavební ředitelství* (příklon k rundbogenstilu)

-**H. Koch:** německý původ, studoval ve Vídni, *Vila Kinských na Smíchově* (inspirace v Německu), *zámek v Kostelci nad Orlicí* (německá inspirace, realizace byla dosti odlišná od záměru)

-**P. Nobile:** *Teseův chrám ve Vídni, návrh Koňské brány v Praze* (nerealizováno), *zámek v ???* (pro Metternichy, barokní struktura)

významné stavební druhy u nás (ukázky):

-**kostely této doby:** ovlivnila soutěž na vídeňské Akademii na návrh kostela-1000 lidí, dórský řád v exteriéru, iónský řád v interiéru, jedna průčelní věž (zvonice) - významný pohled na **kostel té doby, J. Hardmuth:** architekt a vynálezce (tužka, ...), *kostel sv. Jakuba v České Třebové* (jednoduchý, jedna věž), *Valticko-Lednický komplex (Dianin pavilon, ...)*

-**městské domy v Praze:** typická struktura

-**komplexy nájemních domů:** např. *Platýz na Národní třídě* (pro bohaté)

-**lázeňská města:** hotelová a lázeňská zařízení, zahradní pavilony, Teplice, Františkovy lázně, Mariánské lázně (Skalník), *Panský dům v Teplicích, Křížový pramen v M. L., Ferdinandův pramen v M. L.*

-**opevnění:** Josefov, Terezín (nově vybudované) a Hradec Králové (výstavba opevnění), složité francouzské dispozice, bezejmenní vojenští inženýři, jasný tzv. **kasárenský styl** (slepé arkády, vynesená římsa, bosáž, rustika), *Hlavní strážnice v Josefově, Kostel Zmrtvýchvstání v Terezíně* (přehnané měřítko)

-**řetězové mosty:** novinka, např. v Děčíně, ...

-1783: **centralizace stavebnictví**-zemský stavební ředitelství-krajské stavební úřady (**F. A. L. Herget**-profesor stavovské školy a ředitel zemského stavebního úřadu, **G. Fischer**-profesor na stavovské a ředitel zemského stavebního úřadu)-musely se již dodávat stavební dokumenty na úřady

ROMANTISMUS

Úvod:

-krize racionalismu za VFR vedla k romantismu

-vítězí emoce nad rozumem

-vyzdvihuje osobnost, subjektivitu

-od literatury (báseň F.Schlege) k malířství a poté k architektuře

-návrat ke středověku (rytířství, oslava společnosti bez krizí a rozdílů, znovuoobnovení legend)

-význam nacionalismu (celé 19. století)

-v malířství vede romantismus k realismu

-krása není nejdůležitější, nové kategorie estetiky: vznešenost a malebnost umožnily ošklivost v umění

-**W. Scott:** autor historických románů, proslavil Anglii ve světě

Anglie:

-**W. Kent:** *Merlinova chýše* (venkovský styl kombinovaný s gotickými detaily)

-**S. Miller:** *Hagley Hall* (umělá zřícenina-běžné právě pro anglické parky)

-**H. Walpole:** odstartoval romantismus v literatuře-první gotický román, syn ministerského předsedy, šlechtic, *Strawberry Hall v Twickenham* (přistavění křídla pro rozsáhlé sbírky, veřejně přístupné, styl v anglické pozdní gotiky 16. století-výrazně připomíná rokoko-bílá, zlatá, růžová, zdobnost, papírmaš, stavba zvýšila zájem o venkovská šlechtická sídla)

-**J. Gibbs:** *Temle of Liberty ve Stowe* ("Děkuji Bohu, že nejsem Římanem", zvláštní půdorysné schéma)

-**B. Langley:** teoretik romantismus, *Ancient Masoury* (historie zednářství), *Gotická architektura zlepšená pravidly a proporcemi* (stanovil pět gotických sloupových řádů-podle antických, velký význam a ohlas)

-**J. Wyatt:** *Fonthill Abbey* (opatství, odvážná věž která spadla, nepraktické dispoziční řešení), *Ashridge* (gotizující jen v exteriéru, zajímavá schodištní věž)

-**R. P. Knight:** *Zásady vkusu* (literární dílo, základy romantismu, romantismus jako něco co vyvolá vzpomínky), *Downton Castle v Herefords* (jeho sídlo, první asymetrická stavba romantismu stavba podle Angličanů)

-**H. Repton:** především zahradní architekt, spolupracoval s **Nashem**-výrazně se na stavbách podepsal, gotizující i klasicizující polohy, *Royal pavilion v Brighton* (indická inspirace, zachovalo se), *Indický most*

-**C. Barry:** používal takový styl který mu vyhovuje (není vyhraněným novogotikem), *All Saints Stand* (novogotický, umravněný), *Cestovatelský klub v Londýně* (inspirace Pallazzo Farnese, klasicizující poloha), *Nová budova parlamentu* (stará budova vyhořela-vypsána soutěž, symetrie v kombinaci s asymetrií, obrat k pozdní gotice, stavba výrazně ovlivnila evropské stavby-např. Parlament v Budapešti), *Bridge Water House* (oslava italské renesance a řecké antiky)

-**A. W. N. Pugin:** po smrti tetičky byl finančně zajištěn, teoretik a literát, začínal jako interiérista, po tragédii v rodině-několik úmrtí v řadě-konvertoval k katolíkům, na sklonku života se zbláznil a byl fanatikem katolicismu, zastávce novogotiky-různé gotické styly Anglie, postavil 22 kostelů-často pro chudinské či průmyslové čtvrti-*Kostel Chad* (v průmyslové zóně, cihlová stavba, spíše německá gotika), *kostel sv. Martina v polích, ..., Vlastní dům*

-**A. Salvin:** *Harlaxton Manor*

-**T. Rickman:** *kostel St. George* (gotické principy, litinová stavba, připomíná kostel sv. Anny v Praze)

-*Arbury Hall*

-*Dům W. Scotta*

Německo:

-**K. F. Schinkel:** spíše klasicista, *Památník královny Luisy Pruské* (odpovídá královnině příslušnosti)

-*Löwenburg u Wilhelmsöhe* (miniatura, stavěno jako zřícenina)

-*Kostel sv. Bonifáce v Mnichově* (románská poloha)

-*zámek Neuschleinstein* (až absurdní)

Francie: poznamenáno VFR a vládou Napoleona, imperiální styl a klasicismus

-**R. Mique:** *Mlýn královny v Trianonu*

-*kostel sv. Klotyldy* (spíše novogotické než romantické)

Itálie:

-*průčelí katedrály v Miláně* (největší gotická stavba v Itálii, renesanční okna a gotické detaily)

-*Palacio de Pena* (středověké a maurské projevy, německý architekt)

USA:

-**T. Cole:** *Architektonický sen v Toledu v Ohio* (pyramida, předimenzovaný řecký chrám, gotická katedrála, ...)

-*Trinity Church ve Washingtonu*

-*Státní věznice ve Philadelphii*

Rakouské císařství a Čechy: vliv stavebních úřadů-zásluha o zkrácení baroka u nás

-**J. Hardmuth:** *Čínský pavilon v Lednici* (zahradní stavba), *Minaret v Lednici*

-**E. B. Lamb:** anglický architekt, *návrh na zámek v Hrádku u Nechanic* (upravováno, spíše novogotické)

-*Gotická rozhledna v Krásném Dvoře*

-*Červený mlýn ve Veltrusech*

-*Egyptský můstek ve Veltrusech*

-*Zámek v Lednici* (významná novogotická a romantická stavba)

-*Zámek Hluboká* (inspirováno Anglií)

-*Zámek Sychrov* (pro Rohany, anglická inspirace)

NOVÉ KONSTRUKCE A INŽENÝRSTVÍ

Úvod:

-ze začátku bylo železo dražší než zdivo, používání dřeva nebylo aktuální

-**J. Smeaton:** „otec stavebního inženýrství“, ve velkém stavěl mosty, přístavy, průplavy, *Eddystonský maják* (postaven na základě z portlandského cementu, byl vysoký 18 metrů, široký byl 8 – 5 metrů, vystavěn z hydraulického vápna)

-ke konci 19. století došlo k založení Pražské polytechniky

-vývoj nových materiálů: patent na tzv. římský cement používaný na štuky, britský cement, hydraulické vápno pálené s jíly tuhnoucí pod vodou, portlandský cement - objev **J. Aspdinea** (zedník z Leedsu), portlandský cement se postupně dostal do běžné praxe, první cementárna v Čechách v Bohosudově, zdokonalování výroby železa nakonec natolik zlevněna, že železo dosahovalo ceny dřeva a dalo se používat ve větší míře ve stavitelství

-litina dovolovala tvořit až krajkový vzor

-rozvoj výtahů (první firma Elisha Graves Otis) a pohyblivých schodů (v souvislosti s výstavbou metra)

mosty a můstky: procházejí určitým technickým vývojem (patent plochého kovového spoje, patent řetězového mostu (americký inženýr **J. Finley**), první traktát o mostní architektuře (**T. Pope**), první most zavěšený na lanech v Philadelphii)

-**T. Pritchard a A. Darby III.:** Darbyové zavedli do výroby železa koks, *Coalbrookdale* (první litinový můstek na světě, původní rozpočet byl značně překročen, hlavní část litinová, na krajích byly původně velké mohutné kamenné bloky, později byly odlehčeny kvůli zatěžování zeminy, výška 40 stop, rozpětí 100 stop)

-**T. Paine a R. Burdon:** *Sunderland bridge* (rozpon 236 stop)

-*Akvadukt Longdon on Tern*

-**T. Telford:** *návrh mostu přes Temži* (rozpon byl natolik velký, že by to asi nebyli schopni to realizovat), *Conway bridge ve Walesu*

-**M. Sequin:** *most v Tournon na Rhoně* (lano je zavěšeno až u základu)

-*Brooklyn bridge* (typicky lanový most)

-*most přes Labe v Hamburku*

přádelny bavlny: stroje byly obrovské a umíšťoval se na půdy kvůli rozponům střech:

-*Belper Mill*

-*Salfordská přádelna = Salford Mill*

-**C. Bage:** *přádelna ve Shrewsbury* (ve všech patrech umístěny spřádací stroje, obrovský prostor přerušovaný litinovými sloupky)

-*North Mill v Belperu* (vodní pohon)

doky a skladiště:

-*Albertovy doky v Liverpoolu*

střechy a zastřešení: střechy jsou nespalitelné - menší riziko požáru, zasklívání pasáží

-**V. Louis:** *Theatre Francais* (střecha z kujného železa)

-**F. J. Belanger a F. Brunet:** *obilný trh Halle ou Blé*

-*Střechu katedrály v Chartres* (litinové konstrukce, po požáru)

skleníky: skleníková architektura vrcholí v obrovských halách, zvětšení ploch pro světlo

-*botanická zahrada v Paříži*

-*Rouhault*

-*palmový skleník v botanické zahradě v Kew*

nádraží:

-*hlavní nádraží v Budapešti*

-*stanice Sv. Pankráce* (obrovská kovová hala s několika kolejišti)

-*stanice podzemní dráhy na Baker Street*

litinové schodiště: *zámek Liběchov*, kolem 1850 běžná záležitost

Nejvýznamnější architekti:

-**J. Nash** – *Royal pavilion v Brightonu* (litinové sloupky jsou neuvěřitelně štíhlé, typické zdobnění odpovídá rokokovému a hlavně gotickému vkusu)

-**J. Paxton:** vyhrál soutěž na základní pavilon světové výstavy v Londýně (sešlo se celkem 145 projektů)

-**W. Cavendish:** 6. vévoda z Devonshire, postavil několik skleníků, stavěl pro Rothschildy, ovlivnil architekturu výstavních pavilonů zejména pro výstavy, *Lilly house pro Victoria Amazonica* (nejkrásnější, bylo použito nových skel značně velkých rozměrů-sklárna bratří Chancerů, *Crystal palace* (montoval se v továrnách, montáž nebyla až tak náročná, 3800 tun litiny, 700 tun kujného železa, sklo bylo zasazeno do dřevěných rámců, na vnitřním vybavení se podílelo více architektů, v kombinaci národních barev, monstrózní záležitost, 124 x 563 m, základní modul 7,2m (24 stop), byl postaven v parku, některé vzrostlé stromy nechali, objekt byl rozebrán a přenesen do parku v Sydenhamu, obrovský komplex vyhořel), *Crystal palace New York*, *Glas Palast v Mnichově*, *Hala strojů v Paříži* (hala obrovského rozponu)

-**H. Horeau:** vydal knihu nové formy architektury, ve skutečnosti se moc neuplatnil, stal se oficiálním architektem komuny, skončil ve vězení

-**L. A. Boileau:** vytvářel prospekty varhan, používal téměř výhradně litinové konstrukce, *kaple St. Eugéne* (není třeba opěrného systému, subtilní litinové sloupky nevadí i když do gotické architektury nepatří, *obchodní dům Bon Marché v Paříži* (spolupracoval s **Eiffelem**, prosklená architektura, použití litinových sloupků)

-**P. F. H. Labrouste:** *Bibliothèque Sainte-Genevieve v Paříži* (vliv italské architektury, vychází z architektury San Francecca v Rimini, v interiéru je to obrovské dvouoludí na litinových obloucích, *Bibliothek National* (konstrukce na štíhlých litinových sloupcích, horní osvětlení)

-**G. Eiffel:** vystudovaný inženýr, začínal jako mostní stavitel, *most Maria Pia v Portugalsku* (rozpon 160 m, výška oblouku 60

m, *Eiffelova věž* (pro světovou výstavu v Paříži)

-**W. Slater:** *Návrh kostela v gotickém stylu*

české prostředí:

-*Průmyslový palác v Praze* (pro jubilejní výstavu)

-*Petrínská rozhledna* (česká Eifelovka v Praze)

-**O. Hieser a W. von Hanau:** litinový pavilon

OBDOBÍ HISTORICKÝCH STYLŮ (HISTORICISMUS, NEOSTYLŮ)

Úvod:

-období historických stylů=historismus=období novostylů=historicismus

-**historismus:** romantismus, revivalismus (striktní historismus), eklektický historismus (eklektismus)

-neogotika-neorenesance-neobaroko-eklektismus

Velká Británie: Institut britských architektů (IBA) => **Královský institut britských architektů** (RIBA), Asociace architektonických kreslířů (mladí architekti), časopis *Stavitel*, vliv nových konstrukcí, vliv lidové architektury, chudinský zákon, hygienické předpisy pro města, ...-vliv na budování měst, neobnovování památek

-**P. Webb:** stavitelská rodina, spolupráce s **Morrisem**, stál u zrodu památkářské péče (soukromá společnost), reakce na nové konstrukce, obrát k řemeslným pracím, **vernakulární styl**-lidové stavby, *Red House* (pro Morrisem, typický vernakulární styl: porch=architektonizovaný vstup do stavby, strmá střecha, posuvná okna, lomené oblouky, režné cihelné zdivo v pohledu), *vikariát Panny Marie, soukromé domky v Londýně* (gotizující), *kostel sv. Martina v Bramptonu* (návrh věže), *opevněný dům ve Standen* (typický v zahradě)

-**W. Morris:** především podnikatel-firma na nábytek a interiéry (křesťanská symbolika, artušovské legendy, návrat k rané renesanci), stál u zrodu památkářské péče (především restaurování, návrat k přírodě)

-**R. Kerr:** *Dům Gentlemana* (kniha se zásadami jak stavět anglický dům, deset stylů určené pro jednotlivé typy staveb-např. gotika pro církevní stavby)

-**G. G. Scott:** kostely v novém stylu, *kostel Všech Svatých v Halifaxu* (rané formy gotiky), *kaple v Oxfordu* (francouzské detaily), *Zahraniční a koloniální úřad v Londýně* (různé návrhy v různých stylech-gotický, ..., vyhrál návrh renesanční), *návrh radnice v Hamburku, návrh Reichstagu v Berlíně* (2. místo v soutěži)

-**W. Burges:** návrat k středoevropské gotice

-**A. Waterhouse:** *radnice v Manchestru* (užití spíše detailů než striktní dodržování stylu), *Přírodovědecké a historické muzeum v Londýně* (odkaz na románský sloh ale jen detaily)

-**J. Ruskin:** Skot, z bohaté rodiny-ale svoje bohatství po odchodu od rodičů rozdal, prodával víno a sherry, cestoval a kreslil, propagátor gotiky, významný teoretik, ovlivnil architekturu až do počátku 20.století, základní pravidla v knize *Sedm lamp architektury* (oběť, krása!, poslušnost, pravda!, vzpomínka, síla, život), odděluje výrazně architekturu a stavitelství, význam náboženství, moralismus, gotika jako jediný racionální styl (divokost, rozmanitost, naturalismus, ošklivost, nadbytečnost, ...)

-**Cuthbert:** *Radnice v Leedsu* (neobarokní)

-**věžnice:** pensylvánský rozvětvený typ, záchod a tekoucí voda na každé cele

-**nemocnice:** samostatné pavilony, přivedení světla do operačních sálů, otevřené dispozice

Francie: rekonstrukce památek do ideální podoby

-výchozí stavby:

-*kostel sv. Klotyldy* (první novogotická stavba ve Francii, velice přísný styl),

-*rekonstrukce katedrály v Chartres* (nahrazení vyhořelého krovu litinovou konstrukcí)

-**E. E. Viollet-le-Duc:** teoretik, *Slovník architektury* (detaily, konstrukce, klenutí atd., velice rozsáhlé dílo), z bohaté rodiny, na sklonku život došel i k litinovým konstrukcím, *rekonstrukce Notre Dame v Paříži, rekonstrukce města Carcassone* (horní-středověké a dolní-novodobé město, systém dvojích hradeb-vnitřní má základ v římských opevněních, užití převýšených střech-nebyl pro ně důvod, ...), *návrh pařížské opery* (nerealizováno, neorenesanční), *polská škola v Paříži* (neobarokní)

-**J. B. Lassus:** rekonstrukce významných francouzských katedrál-*katedrála v Remeši, katedrála v Nantes*

-**P. Abadie:** *bazilika Sacra Caré* (novorománský sloh)

-**C. Garnier:** *Opera v Paříži* (vyhrál soutěž, rozsáhlá společenská stavba, renesanční principy, barokní kupení výzdoby, významný vliv na budoucí divadelní stavby, naddimenzování)

Německo:

-**H. Hübsch:** výborné vzdělání, publikoval, upřednostnění technické části staveb, racionalita, byzantské a románské vlivy, *Botanická zahrada s oranžérii v Karlsruhe* (italská renesance), *Ministerstvo financí* (rundbogenstill), *Technická vysoká škola* (rundbogenstill a byzantské vlivy), *návrh do soutěže na Maximilianum v Mnichově* (německý tradicionalismus, soutěž později zrušena)

-**F. Bürklein:** působil v Mnichově, gotika a rundbogenstill, technická dovednost, *Mnichovské nádraží* (románský sloh), *Maximilianum* (víceméně barokní-základních pět částí, výrazné gradace na střed, konkávní projmutí, dynamika, detaily jsou italsky renesanční)

-G. Semper: výrazný vliv na středoevropskou architekturu (Rak.-Uh., Švýc., Něm.), studoval matematiku, geometrii a architekturu, osvojil si rundbogenstill (významně prosazuje) a neorenesanci, zabýval se barevností antické architektury-novodobé diskuze a realizace barevné architektury, teoretik a myslitel *Komparativní stylistika* (kniha, $Y=F(x,y,z)$:Y-umělecké dílo, F-funkce a typ stavby, x-materiál, y-podmínky politické, místní apod., z-podíl umělce a investora ..., svébytná architektonická díla bez vazeb), začínal jako profesor v Drážďanech-po revoluci odešel do Švýcarska, *dvorní opera v Drážďanech* (novorenesance a typ divadla do celé Evropy, v areálu Zwingeru, zdůraznění hlavní trojsoy, jednoduché sloupy, římská renesance, vyhořelo-rekonstrukce), *rekonstrukce dvorní opery v Drážďanech* (další zdůraznění hlavní osy, zdvojení sloupů, bosáž přízemí, benátská renesance), *Galerie v Drážďanech* (barokní vzhled, výrazné rizalitty), *návrh na kostel sv. Mikuláše* (neprovedeno, výjimečně novogotický), *Polytechnika v Zurychu* (italská renesance, rizalita), *Nádraží v Zurychu* (složitá konstrukce), *radnice ve Winterthuru* (inspirace antikou), *Přírodovědné muzeum ve Vídni* (inspirace Palladiem a Sansovinem, kombinace s technickým řešením), *Dvorní divadlo ve Vídni* (podobně jako opera ve Drážďanech, vedlejší provozy na bocích divadla)

-*dostavba katedrály v Kolíně nad Rýnem* (podobná katedrále sv. Víta v Praze)

Rakousko-Uhersko:

oblast Rakouska:

-P. Wallot: *Reichstag v Berlíně* (imperální architektura, reaguje na sjednocení Německu, neobarokní), *Saxon Diet* (neobarokní)

-T. von Hansen: dánský původ, *Parlament ve Vídni* (antická inspirace řecké, kariatidy, novorenesanční interiéry), *Heinrich-Hof ve Vídni* (renesanční inspirace německá), *Bursa ve Vídni*, *Akademie výtvarného umění ve Vídni*, *Waffenmuseum ve Vídni* (byzantské, benátské a gotické inspirace, evokace nedobytnosti)

-E. van der Nüll a A. S. von Sicardsburg: nerozlučná dvojice, Nüll-estetické záležitosti, von Sicardsburg-technické záležitosti, *Opera ve Vídni* (inspirace pro Zítka při stavbě Národního divadla), *Obchodní dům ve Vídni* (eklektismus)

-F. von Schmidt: *radnice ve Vídni* (evokace gotického města), *kostel Maria vom Siege* (centrální dispozice)

-*Ringstrasse ve Vídni* (rozsáhlý projekt v místech bývalých barokních hradeb, řada architektů a řada staveb): *Přírodovědné muzeum*, *Historické muzeum*, *Dvorní divadlo*, *Parlament*, *Radnice*, *Burza*, *Akademie výtvarného umění*, *Opera*, *Waffenmuseum*, *kostel Marie vom Siege*, *Votivkirche*, ...

Maďarsko:

-I. Steindl: *Parlament v Budapešti* (monumentalita, na břehu Dunaje)

Itálie:

-*dostavba průčelí katedrály v Miláně*

-*dostavba západního průčelí St. Maria del Fiore ve Florencii*

české prostředí:

-I. V. Ullman: absolvoval Polytechniku v Praze, studoval i v Německu, Rakousku a Itálii, švagr architekta **Barvitia**-spolupracují, *Zámek v Bezděkově* (novogotika), *Zámek v Chýších* (ranná renesance, rundbogenstill), *návrh na budovu České spořitelny* (dnes Akademie věd, základ české novorenesance, později rozšířeno zdvojením-F. Schachner, inspirace Sansovinem-Palazzo Corner, původně přísně symetrická koncepce, obrovský ústřední prostor), *Lažanský palác* (exkluzivní nájemní byty, restaurace v přízemí, neorenesance, francouzská renesance-střechy), *Prozatímní divadlo* (budova zakomponována do budovy ND), *Sokolovna v Sokolské ulici v Praze* (inspirace rundbogenstillem ale více renesanční), *Kittlův dům*, *Vyšší dívčí škola* na Novém Městě pražském (konceptně barokní, detaily renesanční, inspirace Semprem-Univerzita v Zurychu), *Česká polytechnika na Karlově náměstí v Praze* (zdůrazněná střední část, inspirace Sansovinem-Knihovna sv. Marka v Benátkách, poslední samostatné dílo Ullmana), *Lannova vila* (úprava zahradního průčelí ve stylu toskánské vily, spolupráce s **Barvitíem**), *Šebkův palác* (exkluzivní byty), *Nádraží Franze Josefa ve Vídni* (spolupráce s **Barvitíem**), *Nádraží Franze Josefa v Praze=Hlavní nádraží* (koncepce s dvouvěžovým průčelím-inspirace z Villy Medici)

-A. Barvitijs: patřil do střední třídy, studoval filozofii, práva, architekturu, putoval po Itálii-v této době zvykem (oblíbil si toskánskou renesanci), spolupracoval s **Ullmanem**, členem Spolku inženýrů a architektů, pokoušel se i místo profesora kresby na Německé technice v Praze, na sklonku života navrhoval věci pro církve (monstrance, předměty pro bohoslužby, oděvy apod.), *Hrobka rodiny Lannů a Schebků na Olšanských hřbitovech* (italská gotika), *Groebeho vila na Vinohradech* (inspirace Villou Medici-toskánská architektura), *Nádraží Franze Josefa v Praze a Hlavní nádraží*, *Architektura sochy Josefa Jungmana*, *Kostel sv. Václava na Smíchově* (inspirace kostelem San Lorenzo-ve stylu italské renesance), *fasáda konventu Voršilek*

-J. Zítek: studoval v Praze a ve Vídni, pocházel se skromných poměrů (otec brzo zemřel, matka byla pradelna u malíře Pinkase díky čemuž mohl Zítek studovat), účastnil se revoluce, později byl velkostatkářem (vyráběl sýr) a oženil se se šlechtičnou, vyučoval na německé části Pražské techniky, *Farní kostel v Rakové na Slovensku* (novogotický), *Pivovar v Petrohradu*, *Návrh na přestavbu zámku v Bečově nad Teplou* (pouze z části realizováno), *Návrh Prellerovy galerie ve Výmaru* (nerealizováno)=>*Návrh muzea ve Výmaru* (realizováno, detaily z knihovny sv. Marka v Benátkách), *Kostel sv. Jana Křtitele ve Vlíněvsi* (novorománská), *Národní divadlo v Praze* (mnoho návrhů od různých architektů (Frölich, Lisseck, Ullmann, Hlávka, Niklas), inspirace Dvorní operou ve Vídni, různé návrhy i od Zítka-vždy novorenesanční, před požárem bylo součástí i Prozatímní divadlo od Ullmana-dvě divadelní scény, po požáru spojení do jedné struktury, po požáru ocelový krov, původně

uzavíral ucelenou řadu domů-domy později zbourány-doplnění volného prostranství ve 20. století-*Nová scéna ND*, interiér spíše rokokový a barokní-inspirace Pallazzo Farnense), *Rudolfinum* (pořádala se soutěž o výstavbu-multifunkční stavba-složitá úprava (Barvítius, Ullmann+Barvítius), inspirace operou v Drážďanech-G. Semper, zdůraznění oblého tvaru, zdvojené sloupy, benátská architektura-Sansovino, výrazná monumentalizace), *Mlýnská kolonáda v Karlových Varech* (návrh byl dvoupodlažní-realizováno pouze jako jednopodlažní)

-**J. Schulz:** studoval v Praze a ve Vídni, ocenění za kresby a architekturu, asistent **J. Zítka**, putoval po Itálii, usadil se v Praze, profesor na české části Pražské techniky, psal teoretické práce, *Rudolfinum* (spolupráce se Zítkem, ...), *Dům společenstva pražských stavitelů, kameníků a zedníků* (inspirace Univerzitou v Curychu), *Národní muzeum v Praze* (na místě koňské brány, výrazná monumentalizace-význam stavby), *Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze* (vedle Rudolfinu, inspirace francouzskými střechami, benátské fasády, polosloupy až v 3.NP a ve 2.NP ne- renesančně nelogické)

-**J. Niklas:** *Novoměstské divadlo* (dřevěné, inspirace Semperem), *Kupecká nemocnice u Karlova* (novogotické), *Nové probošství na Vyšehradě* (novogotické), *Synagoga v Templu* (maurský styl)

-**J. Hlávka:** velký mecenáš umění a studentů, C.K. stavební rada, architekt a stavitel, ze střední vrstvy, studoval ve Vídni-vztah k novogotice, vlastní stavební kancelář ve Vídni, založil řadu nadací pro podporu české vědy a umění, první prezident Akademie věd, inicioval soupis památek-nedokončeno, *Metropolitní seminář řecko-katolické církve v Černovicích* (gotická a byzantská inspirace, stupňovité štíty), *Zemská porodnice* (režné cihly a tvarovky-skládány do dekorů, i glazováno, gotizující principy), *Zámek v Lužanech* (vlastní sídlo)

-**F. Schmoranz ml.:** otec a bratři byli architekti, pracoval pro muslimy, *Egyptský výstavní pavilon na světové výstavě v Paříži*, *Lázně Hammam na Slovensku*, *Umělecko-průmyslová škola v Praze* (benátské principy)

-**K. Schlimp:** rakouského původu, Nádraží Těšnov v Praze (mezi Novým městem a Karlínem, dnes zbouráno, střední pavilon v podobě triumfálního oblouku, litinová nádražní hala)

-**A. Wolf:** literárně činný, *Hypoteční banka na Novém městě pražském*

-**A. Wiehl:** syn lesního úředníka, studoval v pražskou Techniku, asistent na Technice, průběžně měl několik spolupracovníků-např. **O. Polívka**, průkopník české novorenesance, *Domy v Divadelní* (typická italská renesance, ranná tvorba, sgrafitová výzdoba-spolupráce s Mikolášem Alšem), *Dům č.p 1035 v ulici Karolíny Světlé* (římská tvorba, předzvěst české polohy renesance, sgrafitová rustika, fabionová římsa), *Myslivečkovský mlýn=Smetanovo muzeum v Praze* (pracoval jen na fasádě, přísně symetrické-spíše barokní poloha, cihelné zdívo), *Dům na Smíchově* (italská i česká renesance, výrazný portál-podobně jako Nelahozevský zámek či zámek Kaceřov), *Dům ve Škořepově ulici* (spolupracoval s **Mikolášem Alšem**, pozdně gotická trojdílná okna), *Výstavní areál v Holešovicích* (Vstupní brána-dnes nestojí, dřevěná, *Výstavní pavilon*-česká renesance, *Administrativní budova*-česká renesance), *Fara u sv. Petra v Praze* (gotika i renesance), *Vlastní dům na Václavském náměstí* (po smrti věnoval Akademii věd-dodnes, neoromantické a neorenesanční), *Spořitelna král. hl. m. Prahy* (benátská inspirace, na objednávku významné instituce, několik slohových poloh, klasický renesanční portál)

-**J. Mocker:** pražská reálka, pražská stavovská polytechnika, novogotik-gotiku velice dobře pochopil, *Dostavba chrámu sv. Víta* (po vzoru kolínské katedrály průčelí ve spolupráci s **K. Hilbertem**), *Dostavba věže sv. Štěpána ve Vídni*, *Rekonstrukce Karlštejnu*, *Kostel sv. Ludmily na Vinohradech*,

-**F. Ohmann:** *Walterův palác* (podoba hodně pozdně barokní stavby)

-**Fellner & Helmer:** *Divadlo v Karlových Varech*, *Divadlo F.X. Šaldy v Liberci*, *Státní opera v Praze*, ...

-*Chemický ústav německé univerzity v Praze* (počin neznámého autora ze stavebního úřadu)

-*Rottův obchodní dům*

-*Sokolovna v Českém Brodu*

-*Obřadní budova Starého židovského hřbitova*

-*Radnice v Liberci*

-*Radnice v Kolíně* (česká renesance, inspirace historickou radnicí v Plzni)

-*Nemocniční kaple sv. Anny v Brně* (z rakouského prostředí, Brno mělo vždy blízko k Vídni)

-*Museum v Opavě*

USA:

Chicagská škola: po velkém požáru celého centra a významného přístavu v Chicagu došlo k celkovému přepracování městské zástavby, typ mrakodrapu (tehdy měly něco málo přes 10 podlaží), pravidelná čtvercová uliční síť propojená ale i po diagonálách, mrakodrapy inspirovány skladištními budovami, problematika požáru vs. litinové konstrukce, problém ztvárnění fasády (dekor vs. bez dekoru, často pouze mechanické přidávání pater)

-*Smíšené zboží v Bostonu* (románské a renesanční inspirace, odlišování pater typem oken)

-*Pullman Town v Chicagu* (továrna jako určující prvek pro urbanismus městské části)

-*Flat iron building v New Yorku* (zajímavá dispozice)

-**W. L. B. Jenney:** studoval v Paříži, pracoval na francouzské železnici, bojoval v občanské válce jako důstojník na straně Severu (byl povýšen na majora), *Home Life Insurance Company building* (několik pater pohromadě, výrazné římsy, mechanické přidávání pater, zdemolován, 12podlaží, 55m, 1. mrakodrap, skelet ze železa, odlehčení zdí velkými okny, šikmé zavětrování), *Manhattan building* (zvláštní arkýře, omezená dekorace, glazovaná keramika, zděno z režných cihel), *Second Leiter Building* (omezená dekorace), *Ludington building* (keramické obklady s rostlinnými motivy), *Obchodní dům The Fair* (ocelový skelet se zavětrováním, stěny pouze výplňové s velkými okny)

-**D. Adler & L. H. Sullivan:** *Jeweler's building* (speciální Sullivanův dekor), *Auditorium building* (opera spojená s hotelem-americká specialita, dekorace odvozené z francouzského florálního vzorníku-předznamenává secesi, speciální zvukové řešení v koncertním sále), *Wainwright building v St. Louis* (výšková stavba v podobě sloupu, zdůraznění patky a hlavice, vertikálně zvýrazněný dřík, zvýrazněná nároží), *Guaranty Trust building v Buffalu* (sokl je zvýšeným parterem pro obchod, další podlaží jsou kanceláře, nahoře je pak technické zázemí-popř. luxusní sály)

-**L. H. Sullivan:** po třinácti letech se rozešli s **Adlerem**, pracoval u něj **L. Wright**-inspirace pro jeho typickou éru, *Bank v Owatonně* (základem jsou obrovské oblouky-prosvětlení ústředního halového prostoru), *Obchodní dům Carson Pirie a Scott* (terakotový obklad v patrech s jednoduchým dekorem, chicagské okno-střední pevné okno a na krajích klasická americká okna, soklová část obložená litinou)

-**D. H. Burnham & J. W. Root:** *Rookery building* (12 podlaží, celkově působí zvláštním dojmem, litinová konstrukce), *Masonic Temple* (92m, 21 podlaží, sedlová střecha, stále dělení jako sloup), *Goddard building* (oproštěno od dekorace, velice moderní), *Reliance building* (zvýrazněné arkýře, dekorované terakotový obklad)

-**Holabird & Roche:** cihelné obklady, málo dekorace, *Marquette building*, *Monadnock building* (cihelný obklad, bez dekorace), *Radnice a zemský úřad* (maximalizované sloupy, historizující inspirace), *North America building* (velice moderní)

SECESE

Úvod:

- poslední desetiletí 19.století a první desetiletí 20.století
- největší rozkvět právě na přelomu století
- sklo, kovové konstrukce (litina, železo, ocel), prefabrikace
- uplatnění kovu ve větší míře-základní konstrukční prvek
- princip volného půdorysu
- nový vztah exteriér a interiér
- vliv industrializace
- průmyslová výroba sérií (terakota, sádra, ocel a železo, dřevo)
- konkurence ve stavební výrobě
- odklon od řádovosti - nové tvůrčí a autorské návrhy a principy
- zvětšení skleněných desek
- hledání nového slohu - byla i vypsána soutěž ?!
- nezávislost dispozice a vzhledu, stavebního principu a estetiky
- oddělení práce inženýry a architekta-rozpor, hledání rozhraní
- roste vliv měšťanstva-legalizace moci (neostyly jako ukázka bohatství, která vyprchala ve výstavbě činžovních domů-důvod hledání nového stylu)
- inspirace v přírodě pod tlakem růstu měst-předměstí, bydlení na venkově, volná příroda
- rozvoj psychologie (výklad snů)
- růst dopravních kontakt-propojení světa (japonské, egyptské, čínské, ... vlivy)
- generační střet staré a nové generace-odtržení od starých akademických principů (Secession, Art Novue, Jugendstil, ...)
- stavební boom dovolil rychlý vzestup mladých architektů (stejně tak ale i rychlý pád)
- nejednalo se o nějaké geniální a spásné řešení
- úzká vazba na malířství

Předchůdci a inspirační proudy:

- **hnutí Arts a Crafts:** reakce na industrializaci, návrat k přírodě a venkově, romantická poloha, činnost **Ruskina** a **Morrise**, později spojení reality a romantické polohy, stavba z průmyslových prvků ale s estetickou hodnotou, Totalkunstwerk, rychlý spád a úpadek

-**P. Webb:** *Red house* (aditivní přidávání prostor, venkovský způsob, neřádovost, volání po přirozenosti)

-**C. F. A. Voyesey:** *Dům v Lancashiru* (odkaz na tradiční venkovský dům, adice prostor, propojování)

-**V. Horta: Belgičan**, studoval v Bruselu, v Paříži se věnoval malířství, plocha pojednána bez vlivu na konstrukci, *Tasselův dům v Bruselu* (poměrně tradiční průčelí-chybí řádovost, vertikální šterbinová okna v kontrastu s plnou stěnou, oprostění od vnitřních nosných stěn-užití sloupů, propojení prostorů, rostlinný dekor na plochách i v prostorových prvcích), *Dům Etvelde v Bruselu* (otevření interiéru do exteriéru, velké prosklení), *Lidový dům v Bruselu* (vrcholné dílo, kovový skelet, promítnutí interiéru do fasády, později zbořen)

-**H. Guimard: Francouz**, působil hlavně v Paříži, *Castel Béranger v Paříži* (tradiční struktura bez řádovosti, propojen kovu a zdění, křivky různě procházejí), *Stanice metra v Paříži* (propojení prefabrikovaných dílů v různých vazbách-různé zastávky, spojení s osvětlením, smazání rozdílu mezi dekorem a konstrukcí), *Hotel Paul Mezzara* (uklidnění, tradiční pojetí se secesními detaily-nýty povýšená na estetický prvek)

-**H. van de Velde: Belgičan**, vystudoval malířství, věnoval se grafice, designu a architektuře, klade důraz na celkový tvar ne na detail a dekor, nakonec se usadil v Německu, *Vlastní dům v Uccle u Bruselu* (principy Arts and Crafts, asymetrie a symetrie, ...), *Škola Umělecko-průmyslové ve Výmaru* (podstatou průmyslová stavba, zcela ovlivněno funkcí stavby, bez dekoru), *Divadlo na výstavě Werkbundu v Kolíně nad Rýnem* (osobitý přístup a tvar bez dekoru-podobně v jeho návrzích nábytku)

-**A. Gaudí: Španěl**, velice osobitý, ovlivněn secesí, inspirace v přírodě (konstrukční logika a principy), národní historii, muslimské a arabské ad., stavba jako jeden umělecký objekt, měl štěstí že právě probíhalo národní španělské obrození-hledání

národní stylu umění, *Palác Güell v Barceloně* (pro svého mecenáše, svébytná architektura, propojení stavby vertikální halou, secesní principy na kovových prvcích, *Casa Batilo v Barceloně* (přestavěl z paláce, volné plastická modelace průčelí, perfektní práce se světlem a barvou), *Casa Milla V Barceloně* (volně prohýbání, mořské inspirace, architektura doslova vyrostla, *Sagrada Familia v Barceloně* (mlžná podoba, pitoresknost, realizoval jen jižní portál-princip středověké katedrály se stavbou na několik desetiletí, gotická vertikálnost, sofistikovaný přístup ke konstrukci), *Kolonie pro továrnu Güell v Santa Coloma de Cervelló - Krypta* (vybudoval jen spodní část, ideální namáhání konstrukce)

-**C. R. MacKintosh: Skot**, reagoval perfektně na roztržité uměleckých záležitostí ve Velké Británii, *Škola umění v Glasgow* (skloubení skotské tradiční pravouhlé stavby a křivek pro zdůraznění, symbolistická spiritualita a výraz, silná atmosféra), *Čajovna Willow* (inspirace japonskými dřevoryty, navrhoval i nábytek, stavba, interiér a nábytek je propojen jediným společným prvkem), *Hill house Helensburgu* (antiké/renesanční principy bydlení)

-**O. Wagner: Rakušan**, tři školy (Technika a Akademie ve Vídni, Akademie v Berlíně), úspěšný podnikatel-stavby projektoval, řídil a financoval, často také vlastnil, ovlivnil celou Evropu do budoucna (Kotěra, Plečnik, ...), kniha **Moderní architektura** ("Nepraktické nemůže být krásné"), byl ze starší generace ale vstoupil mezi mladší do spolku Secession, *Domy ve Weinzeile ve Vídni* (úprava fasád a dekoru neorenesančních domů, velice decentní a drobný dekor), *Vídeňská městská dráha* (začíná jako novorenesanční ale přechází k secesi), *Stavby na Dunajském kanálu* (zcela volná plocha fasády, dekor z nutnosti-mramor na hliníkových nýtech), *Kostel sv. Leopolda ve Steinhofu* (opět dekor jako nutnost-nic navíc), *Poštovní spořitelna ve Vídni* (secesní je pouze atika s výrazným dekorem a sochami, jinak je to volná plocha z mramoru kotveným kotvami, povýšil volný prostor inženýrských staveb na výrazný prvek, architektura je postavená na atmosféře, velké komplexnost celé stavby, funkčně dekorativní principy)

-**J. M. Olbrich: Rakušan**, *Výstavní síň* (celková hmota, oslava volné plochy), *Umělecká kolonie v Darmstadtu* (naprosté oprostění dekoru, funkce bezzbytku určuje výraz stavby, jedno z prvních pásových oken)

-**P. Behrens: Němec**, malíř, později designér a architekt, *Vlastní dům v umělecké kolonii v Darmstadtu* (silně secesní, vliv na Bauhaus)

česká secese:

-**J. Kotěra:** studoval architekturu ve Vídni, vyučoval na uměleckých školách v Praze, *Peterkův dům na Václavském náměstí* (florální dekor s barokní inspirací, střední několikapatrový segmentový vikýř, velké prosklené výlohy, problém průjezdu do dvora, za své doby odsouzen, neorámovaná okna.), *Pavilon spolku Mánes pod Petřínem* (pro výstavu Rodina v Praze, později zbořeno, postraní pilony, obrovský oblouk), *Máchova vila v Bechyni* (motiv lidové architektury-Red House v Anglii, hrázdění, barokní konvexní průčelí zdůrazněné bočními šikmými stěnami), *Okresní dům v Hradci Králové* (barokní zvlněná římsa, symetricky asymetrická), *Národní dům v Prostějově* (seskupení budov, polyfunkční objekty, asymetrický komplex se symetrickými částmi, vídeňská geometrizace, režné zdivo a omítka), *Městské muzeum v Hradci Králové* (asymetrická, symetrické detaily, šetření náklady na materiály- beton místo kamene), *Laichtrův dům v Praze* (pro nakladatele, cihlové režné zdivo ale skládané do dekorů), *Mozarteum* (pro hudebního nakladatele, režné zdivo a pohledový beton, ustupující podlaží směrem vzhůru)

-**J. Fanta: Hlavní nádraží v Praze**

-**O. Polívka:** starší generace, studoval Německou univerzitu v Praze, asistent **Zítka**, přes novorenesanci a neobaroko k secesi, *Obecní dům v Praze* (s A. Balšánkem, působí jako inspirace byzantská či benátská ale není), *Pojišťovna Praha* (nápis vymezuje okna, bohatá výzdoba, základní secesní principy), *Topičovo nakladatelství* (základní secesní principy, eklektické detaily)

-**R. Weyr a R. Klenka: Luxusní nájemní domy v Praze** (výťah, ústřední topení, architektonicky nevýrazné)

-**O. Novotný: Štencův dům** (režné zdivo, vídeňská geometrická secese, cihla i v interiéru)

-**F. Ohmann:** zastánce neobaroka, barokizující principy, *Hotel Central v Hyberské ulici v Praze* (barokní horní štít, secesní dekor, spolupráce s **Q. Bělský**-půdorys a stavitel)

DĚJINY URBANISMU

antika:

-**Prienne:** pravouhlá síť srovnatelných ulic

-**Timgad:** hlavní dvě osy k branám, fórum (bazilika-tržnice, radnice, domy, stoa, veřejné záchodky)

gotika:

renesance: pravidelnost, lichoběžníkové řešení, symetrie

-**Kapitolské náměstí:** lichoběžník, konvergentní budovy proti sobě, perspektivní přiblížení

-**Capralole:** výrazná ulice přímo k zámku bez ohledu na okolí

baroko: výrazné je opevnění

-**Náměstí sv. Petra**

-**náměstí před Santa Maria della Pace:** užívá starší výstavby a symetricky je převádí

-**Náměstí před palazzo Montecitorio:** monument na středě

-**Londýn:** monumentalita

18. století: vznik generálních plánů měst, zákon o vyvlastnění ve veřejném zájmu

-**Tereziína a Josefov:** předsunuté pevnosti, šachovnicové řešení, čtvercové náměstí s nejdůležitějšími stavbami

- Karlsruhe*: první zahradní město, radialita
- Chaux v Arc-et-Senans*: kruhové řešení, centralita, domy se zahradou, uzavřené zahrady
- Paříž*: přestavba a jednotná výstavba
- Karlín*: typicky klasicistní, s ohledem na procházející císařskou cestu

utopické projekty:

- Sforzinda*
- město "Člověk"
- Fourierova falanstra*: rozsáhlá městská jednotka pro 1600 lidí, časový plán obyvatel
- New Harmony*: továrny obklopené obytnými stavbami
- Victoria*: nebyli zde hospody, herny, nevěstince, ..., sklo a ocel

19. století:

- Londýn*: klasicistní úpravy **J. Nashe**-okolí parku, výstavné stavby
- Mnichov*: **Klenze**, ..., Ludwigstrasse-od královského paláce, začíná triumfálním obloukem, kolem vládní budovy, rundbogenstill
- New York*: začíná jako přístav (New Amsterdam), začíná na ostrově Manhattan na řece Hudson, rozšiřování, plány z rukou dvou architektů-jednoduché principy, šachovnice, Broadway od přístavu, 5 částí, nutnost mostů, v počátku málo zeleně, zahrnuto geometrizace (kruhy, hvězdy apod.), podélné (avenue) a příčné (street) ulice, později vznikají hnutí pro parky-*Central Park* (340ha, pravidelná struktura, na vykoupěných stavebních parcelách, ústřední bazén), výstavba radnice ve starší části (nejprve dominantní, později kolem zastavěna), *Brooklynský most* (lanový systém, značný rozpon)
- Hamburk*: na ústí Labe, velký lodní kanál, rozsáhlý námořní obchod, bourání renesančního opevnění, na úzkých gotických parcelách vysoké domy, požár napomohl rozvoji, cca 160000ob., **W. Lindlaey**-kanalizace a nový urbanismus města, Angličan, struktura historického centra zachována
- Athény*: neměly mnoho obyvatel, po válce o samostatnost se stalo Řecko královstvím, **Schinkel** - návrh přestavby Akropole na královské sídlo, **Klenze** - navrhl stavbu královského paláce jinde a to relativně vzdálena od Akropole, nové město vznikalo na šachovnicovém půdorysu za Akropolí
- *Hamburg*: stal se nejdůležitějším evropským přístavem pro obchod s Amerikou, na ústí Labe, v baroku dostal kompletní opevnění, které ale nakonec bránilo rozvoji a bylo ubouráváno, domy jsou vyhnány do výšky z nedostatku prostoru, k modernizaci pomohl požár, Hamburg měl 160 tisíc obyvatel, **W. Lindley** - plány nové kanalizace a nového urbanistického řešení Hamburku, hlavní městský inženýr, neničil původní strukturu města, historické jádro je zachováno, hradební pás nahrazen parkovou úpravou
- *Paříž*: neustále se rozšiřující metropole, **G.-E. Haussmannovi** – haussmannizace, motivy obranné a hygienické, nároží zakulaceny, při výstavbě obrovské přesuny obyvatel (vystěhováno 350000), v historickém jádru zbořena půlka budov, nově postaveny radnice, nádraží apod., nové bulváry (šířka až 70 metrů), avenue (až 120 metr), parková náměstí, zachovány významné stavby z minulosti, základní osa Louvre – Place d'Etoile, význam dálkových pohledů
- *Vídeň*: sevřena barokními hradbami, *Horní a Dolní Belveder* (nedaleko centra na předměstí, mezi samými palácovými architekturami), *královský zámek Schönbrunn*, projekt přestavby na základě hradeb, vznik celé řady veřejných staveb, *Hofburgu* a navazující muzejní budovy (**G. Semper**), partie s radnicí, universitou, parlamentem a operou, budovy vznikaly v nejrůznějších stylech, eklekticismus Vídeňské architektury byl vyčítán, **R. E. von Edelberg** - vydal knihu se soutěžními projekty na Ringstrasse a zároveň soubor úvah o založení měst, Dunaj nemá rozhodující úlohu, okružní jízda Ringstrasse kterou je obtížné přecházet, Vídeň rozšířena o předměstí, **C. Sitte**: vyjadřoval se o Vídni jako o potěmkinovském městě s teatrální kompozicí a eklektickou architekturou, vedl uměleckoprůmyslovou školu v Salzburku a ve Vídni, stavěl prý města podle uměleckého cítění
- Barcelona*: **I. Cerda** - plán rozvoje a přeměny Barcelony, připomíná Manhattan, otec moderního urbanismu, započal 5-ti svazkovou knihu, vydal jenom 2 monument. svazky
- *Berlín*: obrovský vývoj, rozšíření úplně mimo historickou strukturu, přibývají stále nové čtvrti, předměstí mají formu šachovnicového systému staženého do trojzubce (**Schinkel**), vznik bulvárů, **P. Lenné**, **J. F. L. Hobrecht** - vypracování všech území mimo centrum, rozčlenil berlínské bloky do velkých rozměrů (180x300m nebo 300x500m) počítal s dalším rozčleněním, vytvářel pouze miniaturní uličky tak aby projel požární vůz